ZAMONAVIY TA’LIM TIZIMIDA O‘QITUVCHI FAOLIYATINING DOLZARB MUAMMOLARI VA ULARNI HAL ETISH STRATEGIYALARI

Soberova Mohira Soliyevna
Jizzax davlat pedagogika universiteti
Filologiya fakulteti o‘zbek tili o‘qitish metodikasi kafedrasi o‘qituvchisi
e-mail: soberovamohira@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy ta’lim tizimida o‘qituvchi faoliyatining dolzarb muammolari, ularning yuzaga kelish sabablari hamda samarali yechim strategiyalari tahlil etilgan. Ta’lim jarayonida o‘qituvchi rolining o‘zgarishi, innovatsion pedagogik yondashuvlarning ahamiyati va pedagogik mahoratni rivojlantirish yo‘llari ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, raqamli ta’lim muhitida o‘qituvchi kompetensiyasini oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: zamonaviy ta’lim, o‘qituvchi faoliyati, innovatsiya, pedagogik innovatsiyalar, malaka oshirish, mentorlik tizimi, pedagogik kompetensiya, raqamli texnologiya, ta’lim sifati.

Bugungi kunda ta’lim tizimi jamiyat taraqqiyotining eng muhim omillaridan biri sifatida inson kapitalini shakllantirish, intellektual salohiyatni rivojlantirish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlash jarayonida hal qiluvchi ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli zamonaviy ta’lim tizimida o‘qituvchi shaxsiga, uning kasbiy mahorati, pedagogik yondashuvi va innovatsion fikrlash darajasiga alohida e’tibor qaratilmoqda. Chunki ta’lim jarayonining sifatini belgilovchi asosiy omil - bu o‘qituvchidir. U nafaqat bilim beruvchi, balki o‘quvchining tafakkuri, dunyoqarashi, axloqiy fazilatlari va ijtimoiy faolligini shakllantiruvchi yetakchidir.

Zamonaviy o‘qituvchining faoliyati murakkab, ko‘p qirrali va yuqori mas’uliyat talab qiluvchi jarayon bo‘lib, u nafaqat an’anaviy bilim berish bilan, balki o‘quvchining mustaqil fikrlashini, ijodkorligini, tanqidiy yondashuvini rivojlantirish bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Hozirgi davrda ta’lim tizimi jadal sur’atlar bilan raqamlashtirilmoqda, yangi texnologiyalar, innovatsion metodlar va pedagogik yondashuvlar tatbiq etilmoqda. Bu esa o‘qituvchidan zamon talablariga mos ravishda yangilanish, uzluksiz o‘rganish va o‘z ustida ishlashni taqozo etadi.

Ammo amaliyot shuni ko‘rsatmoqdaki, o‘qituvchi faoliyatida bir qator dolzarb muammolar saqlanib qolmoqda. Jumladan, ta’lim jarayonida innovatsion texnologiyalarni samarali qo‘llashdagi qiyinchiliklar, raqamli savodxonlik darajasining yetarli emasligi, metodik ta’minotning sustligi, o‘quvchilar motivatsiyasining pasayishi, shuningdek, ijtimoiy-

iqtisodiy omillarning o‘qituvchi faoliyatiga salbiy ta’siri kabi masalalar dolzarb bo‘lib qolmoqda. Shu bois, zamonaviy ta’lim tizimida o‘qituvchining roli, funksiyasi va mas’uliyati tubdan o‘zgarib bormoqda. Endilikda o‘qituvchi o‘quvchilarga tayyor bilimlarni beruvchi emas, balki ularni o‘z bilimini mustaqil ravishda izlab topishga, tahlil qilishga, amaliyotda qo‘llashga yo‘naltiruvchi fasilitator sifatida maydonga chiqmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida ta’lim sohasida olib borilayotgan islohotlar ham aynan o‘qituvchi kasbiy faoliyatini modernizatsiya qilish, pedagogik jarayonni innovatsion asosda tashkil etish, ta’lim sifatini xalqaro mezonlarga moslashtirishga qaratilgan. Bu borada o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasini oshirish, uzluksiz ta’lim tizimini rivojlantirish, ilg‘or xorijiy tajribalarni o‘rganish va milliy ta’lim amaliyotiga tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, ta’limda insonparvarlik, shaxsga yo‘naltirilganlik, kreativlik, axborot-kommunikatsion texnologiyalarni samarali qo‘llash kabi tamoyillarni hayotga tatbiq etish zamonaviy pedagogning asosiy vazifasiga aylanmoqda.

Shu jihatdan qaraganda, o‘qituvchi faoliyatidagi muammolarni aniqlash, ularning sabablarini tahlil qilish hamda samarali hal etish strategiyalarini ishlab chiqish nafaqat pedagogika fani, balki butun ta’lim tizimi rivoji uchun dolzarb vazifa sanaladi. Chunki zamonaviy ta’lim sifatini oshirish, yosh avlodni barkamol shaxs sifatida tarbiyalash bevosita o‘qituvchining malakasi, ijodkorligi va yangilikka ochiqligiga bog‘liqdir. Shu sababli, o‘qituvchi faoliyatini har tomonlama takomillashtirish, ularni zamonaviy bilim va ko‘nikmalar bilan qurollantirish, kasbiy o‘sish uchun zarur sharoit yaratish hozirgi davrning eng muhim strategik masalalaridan biridir.

Zamonaviy ta’lim jarayonida o‘qituvchi faoliyati murakkab, ko‘p yo‘nalishli hamda ijtimoiy jihatdan nihoyatda mas’uliyatli soha hisoblanadi[1,22-b]. O‘qituvchi nafaqat dars jarayonining tashkilotchisi, balki o‘quvchining tafakkurini shakllantiruvchi, uning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqaruvchi va shaxs sifatida kamol topishiga yo‘naltiruvchi rahbar sifatida maydonga chiqadi [1,45-b]. Shu boisdan o‘qituvchi faoliyati doimiy o‘zgarish, yangilanish va yangicha yondashuvni talab qiladi. Ammo zamonaviy ta’lim tizimida o‘qituvchi faoliyatining samaradorligiga to‘sqinlik qilayotgan bir qator dolzarb muammolar mavjud bo‘lib, ularni ilmiy tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Eng avvalo, o‘qituvchilarning pedagogik innovatsiyalarni qabul qilish va ularni amaliyotga tatbiq etishdagi sustligi masalasini ko‘rsatish mumkin. Hali ham ko‘plab o‘qituvchilar an’anaviy o‘qitish metodlariga tayanib, yangi pedagogik yondashuvlardan foydalanishga ehtiyotkorlik bilan qaraydilar. [6,37-b]. Bu holat ta’lim jarayonida o‘quvchining mustaqil fikrlashini rivojlantirish, ijodkorlikni qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlarini cheklab qo‘yadi. Innovatsion metodlarni qo‘llash, interaktiv yondashuvlar, loyiha asosida ta’lim, muammoli ta’lim yoki “flipped classroom” (teskari sinf) kabi usullarni amaliyotga kiritish o‘qituvchi faoliyatining zamonaviy bosqichida zarurat darajasiga ko‘tarilgan. [2, 61-b].

Ikkinchi muammo sifatida raqamli kompetensiya yetishmasligini ta’kidlash lozim. Raqamli asrda o‘qituvchi axborot-kommunikatsion texnologiyalarni chuqur bilishi, turli ta’lim platformalari, onlayn resurslar, sun’iy intellekt asosidagi dasturlar bilan ishlay olishi zarur. Ammo ko‘plab pedagoglar hali ham texnologik vositalardan to‘liq foydalana olmayapti yoki ularni faqat ma’ruza jarayonini osonlashtiruvchi vosita sifatida ko‘radi. Aslida esa raqamli ta’lim muhitida o‘qituvchi nafaqat texnik vositalarni bilishi, balki ularni didaktik maqsadlarga mos ravishda qo‘llay olishi ham zarur. Shu ma’noda, o‘qituvchilar uchun raqamli savodxonlikni oshirishga qaratilgan maxsus malaka oshirish kurslari va o‘quv dasturlari ishlab chiqish dolzarb ehtiyoj hisoblanadi.

Shuningdek, o‘qituvchining kasbiy rivojlanish tizimi va metodik qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining yetarli emasligi ham muhim muammolardan biridir. O‘qituvchilar o‘z faoliyati davomida muntazam o‘rganish, tajriba almashish va o‘z ustida ishlash imkoniyatiga ega bo‘lishi kerak. Afsuski, ayrim hollarda malaka oshirish kurslari faqat nazariy yo‘nalishda tashkil etilib, amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirishga yetarlicha e’tibor qaratilmaydi. Natijada, o‘qituvchilar o‘z dars jarayoniga zamonaviy metodlarni tatbiq etishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Shu bois, o‘qituvchilar o‘rtasida mentorlik tizimini yo‘lga qo‘yish, tajribali pedagoglar tomonidan yosh mutaxassislarga amaliy yordam ko‘rsatish, o‘zaro tajriba almashish muhitini yaratish muhim strategik yo‘nalishlardan biri hisoblanadi.

Bundan tashqari, o‘qituvchining mehnat faoliyatiga ijtimoiy va iqtisodiy omillar ham katta ta’sir ko‘rsatadi. Pedagogning ijtimoiy mavqei, moddiy ta’minoti va kasbiy motivatsiyasi uning faoliyat sifati bilan bevosita bog‘liq. Rag‘batlantirish tizimi, ijtimoiy himoya mexanizmlari, o‘qituvchining mehnatini qadrlash darajasi past bo‘lsa, bu ularning kasbiy faolligini susaytiradi. Shu sababli, ta’lim tizimida o‘qituvchilarning moddiy rag‘batini oshirish, kasbiy o‘sish uchun qulay sharoit yaratish, ularning tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash zarurdir.

Zamonaviy ta’lim jarayonida o‘qituvchi faqat bilim manbai emas, balki o‘quvchining o‘rganish jarayonini boshqaruvchi va yo‘naltiruvchi shaxsga aylanmoqda. Buning uchun o‘qituvchi o‘z faoliyatida refleksiya madaniyatini shakllantirishi lozim. . [2,112-b]. Ya’ni, har bir dars jarayonini tahlil qilib, o‘zining kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, o‘quvchi bilan muloqotni tahlil qilish, o‘z ustida muntazam ishlash o‘qituvchining kasbiy o‘sishida muhim o‘rin tutadi. Bunday yondashuv o‘qituvchini nafaqat tajriba orttirishga, balki o‘zining innovatsion salohiyatini rivojlantirishga ham undaydi.

Shu bilan birga, o‘quvchilarda ta’limga nisbatan qiziqish va motivatsiyani oshirish ham o‘qituvchi faoliyatining muhim jihatlaridan biridir. O‘qituvchi darsni faqat bilim berish jarayoni sifatida emas, balki ijodiy, interaktiv va hamkorlikda o‘rganish muhitini yaratish vositasi sifatida tashkil etishi kerak. Darsda muammoli vaziyatlardan foydalanish, o‘quvchilarni mustaqil izlanishga yo‘naltirish, o‘yinli va loyiha asosidagi o‘qitish metodlarini tatbiq etish o‘quvchilarning ta’limga bo‘lgan ijobiy munosabatini kuchaytiradi.

Umuman olganda, o‘qituvchi faoliyatidagi dolzarb muammolarni hal etishning eng samarali yo‘li - bu ta’lim tizimiga kompleks yondashuvni joriy etishdir. O‘qituvchining raqamli, metodik, kommunikativ va refleksiv kompetensiyalarini rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalarni ta’lim amaliyotiga uyg‘unlashtirish, shuningdek, pedagogik jarayonni insonparvarlik va kreativlik tamoyillari asosida tashkil etish orqali zamonaviy o‘qituvchi shaxsini shakllantirish mumkin. Ana shundagina ta’lim jarayoni samaradorligi ortadi, o‘qituvchining kasbiy obro‘si mustahkamlanadi hamda ta’lim sifati xalqaro mezonlarga mos darajada rivojlanadi.

Zamonaviy ta’lim tizimi o‘qituvchidan yuqori darajadagi kasbiy kompetensiya, kreativ yondashuv va raqamli savodxonlikni talab etadi. O‘qituvchilar faoliyatidagi dolzarb muammolarni hal etish innovatsion texnologiyalarni joriy etish, uzluksiz malaka oshirish, mentorlik tizimini kuchaytirish va motivatsion mexanizmlarni qo‘llash orqali amalga oshiriladi. Natijada, ta’lim jarayonining sifat ko‘rsatkichlari oshadi, o‘quvchi shaxsining har tomonlama rivojlanishi uchun qulay muhit yaratiladi.

Adabiyotlar

1.Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat - yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2.OECD. Teaching in Focus: Developing Teachers’ Digital Competence. – Paris, 2021.

3.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ta’lim sifatini oshirish va ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. – Toshkent, 2023.
4.UNESCO. Teachers in the Digital Age: Challenges and Solutions. – Paris, 2022.
5.Xo‘jayev M. Pedagogik mahorat va innovatsion ta’lim texnologiyalari. – Toshkent: O‘zbekiston milliy universiteti nashriyoti, 2021.
6.Ziyayeva N. Zamonaviy pedagogika asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.